

POVODOM

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historiju

Broj 61
Godina XXXI
Maj, 2026.
[str. 9-16]

© Monos 2026

POVODOM

Od zavičajne hronike do pouzdane mikrohistorije: primjer Gračanice i iskustvo Gračaničkog glasnika

Edin Mutapčić

Rad analizira naučni i kulturni značaj međunarodne konferencije "Država i pravo – izazovi i perspektive: Gračanička škola lokalne historije", održane 18. decembra 2025. godine, kao i Zbornika radova koji je iz nje proistekao. U središtu rada nalaze se konceptualni dometi konferencije, struktura i sadržaj Zbornika, te širi značaj Gračaničkog glasnika i opusa Omera Hamzića u razvoju lokalne historiografije u Bosni i Hercegovini. Autor pokazuje da konferencija i Zbornik daleko nadilaze neposredni povod svoga nastanka i potvrđuju da ozbiljan naučni rad, uređivačka infrastruktura i stabilna produkcija znanja mogu nastajati i izvan velikih akademskih centara. Posebna pažnja posvećena je pojmu "Gračanička škola lokalne historije", koji se tumači kao prepoznatljiv istraživački obrazac zasnovan na radu s izvorima, arhivskoj disciplini, kulturnoj memoriji i javnoj odgovornosti. Analizom triju tematskih cjelina Zbornika autor ukazuje na njegovu interdisciplinarnost, metodološku relevantnost i važnost za razumijevanje odnosa između lokalne historije, kulture sjećanja i širih društvenih procesa. Zaključuje se da konferencija i Zbornik predstavljaju važan doprinos afirmaciji lokalne historije kao pouzdanog temelja šire historiografske sinteze.

Ključne riječi: Gračanica, Gračanički glasnik, Omer Hamzić, lokalna historija, lokalna historiografija, mikrohistorija, kultura sjećanja, konferencija, zbornik radova, Bosna i Hercegovina.

I

Konferencija “Država i pravo – iza zovi i perspektive: Gračanička škola lokalne historije”, održana 18. decembra 2025. godine, i Zbornik radova proistekao iz nje, promoviran u Gračanici 22. 4. 2026, predstavljaju događaj i publikaciju od višestrukog značaja – ne samo za Gračanicu i Tuzlu nego i za širi bosanskohercegovački naučni i kulturni prostor. Neposredni povod bio je izuzetno simboličan i sadržajno snažan: 50 godina spisateljskog i naučnog rada Omera Hamzića i 30 godina časopisa *Gračanički glasnik*. Međutim, i konferencija i Zbornik daleko nadilaze okvir samog jubileja. Oni su se pokazali kao uvjerljiva potvrda teze da ozbiljan naučni rad, stabilna produkcija znanja i trajna kulturna infrastruktura mogu nastajati i izvan velikih akademskih centara, pod uslovom da iza njih stoje kontinuitet, jasna uređivačka koncepcija, metodološka odgovornost i svijest o javnoj svrsi znanja.

U tom smislu, ova konferencija nije bila samo prigoda da se oda priznanje jednom autoru i jednom časopisu. Bila je to i prilika da se po prvi put u tako zaokruženoj formi tematizira ono što se u stručnoj i kulturnoj javnosti već godinama prepoznaje kao “Gračanička škola lokalne historije”. Taj pojam ne označava formalnu školu u institucionalnom smislu, nego jedan prepoznatljiv istraživački obrazac: dugotrajno i sistematsko

bavljenje lokalnom prošlošću, oslobođeno na izvor, dokument, terenski rad, arhivsku disciplinu, kulturnu memoriju i javnu odgovornost.

Kao predsjednik Organizacionog odbora i urednik Zbornika, imao sam priliku da iz neposredne blizine vidim kako se ova ideja oblikovala, širila i na kraju dobila svoje puno značenje kroz samu strukturu konferencije i sastav radova u Zborniku. Upravo zato je i u mom uvodnom radu, kojim Zbornik započinje, bilo važno pokazati da *Gračanički glasnik* i Omer Hamzić nisu samo lokalna pojava niti tek kulturna zanimljivost jedne sredine, nego primjer kako se u bosanskohercegovačkim okolnostima može izgraditi održiv model lokalne historiografije sa širim naučnim dometom.

II

Konferencija je organizirana u saradnji Pravnog fakulteta Univerziteta u Tuzli i Naučnog društva pravnika Tuzla. Već sama ta činjenica govori da je riječ o događaju koji nije zatvoren u okvire klasične historiografske ili filološke rasprave. Naprotiv, cilj je bio da se lokalna historija sagleda u odnosu prema državi, pravu, kulturi sjećanja, obrazovanju, uredništvu, naučnoj infrastrukturi i široj društvenoj funkciji znanja.

U mom uvodnom tekstu u Zborniku naglasio sam da je ova konferencija nastala iz potrebe da se potvrdi kako lokalna historija nije

“manja”, niža ili dopunska historija, nego provjerljivi temelj svake ozbiljne makrohistorijske sinteze. Bez dobro istraženog “malog prostora” nema vjerodostojne slike “velikog vremena”. Upravo je to bila jedna od središnjih misli koje su se potvrdile i kroz radove svih učesnika.

Konferencija je okupila autore različitih disciplina i generacija: historičare, pravnike, orijentaliste, diplomate, islamologe, muzeologe, bibliotekare, teoretičare kulture, književnike, arhiviste, profesore univerziteta i istraživače iz lokalnih sredina. Takva raznolikost nije slučajna. Ona je odražavala i samu unutrašnju logiku *Gračaničkog glasnika* kao projekta koji je kroz tri decenije kontinuiranog izlaženja okupljao autore različitih profila, ali ih i povezivao u jednoj zajedničkoj istraživačkoj i uredničkoj orbiti.

III

Zbornik radova sa Konferencije strukturiran je u tri tematske cjeline, koje nisu samo tehnički raspored radova, nego konceptualni okvir za bolje razumijevanje prezentiranih tema i autora.

Prva cjelina, naslovljena “Institucija pamćenja: Gračanički glasnik i lokalna historiografija”, polazi od toga da se jedan časopis može razumjeti i kao nešto što je u suštini više od obične periodične publikacije. On može biti istraživačka infrastruktura, mjesto dokumentovanja, selekcije i kanonizacije znanja o prošlosti.

Upravo su radovi u ovoj cjelini pokazali da je *Gračanički glasnik* tokom tri decenije prerastao funkciju časopisa i postao stabilna platforma lokalne historiografije.

Moj rad, “Gračanički glasnik i Omer Hamzić – gračanička škola lokalne historiografije”, postavio je osnovni interpretativni okvir. U njemu sam nastojao pokazati kako se oko Glasnika i višedecenijskog rada Omera Hamzića oblikovala prepoznatljiva istraživačka praksa koja se može razumjeti i kao jedan od najrazvijenijih modela lokalne historiografije u Bosni i Hercegovini. Posebno je bilo važno ukazati na genezu te škole: od Hamzićevih ranijih historijskih monografija i publicistike, preko ratnog iskustva i lista *Biljeg vremena*, do postratne institucionalizacije kroz *Gračanički glasnik*.

Na tom tragu, rad Azema Kožara o ulozi i značaju časopisa u kreiranju znanja dodatno je otvorio pitanje mjesta uredničkog rada u akademskom vrednovanju. Njegova teza da se u sistemima naučnog napredovanja pretežno vrednuje autorstvo pojedinačnog rada, dok se urednička funkcija sistemski potcjenjuje, bila je izuzetno važna za refleksivnu dimenziju cijele konferencije. *Gračanički glasnik* je, naime, najjasniji dokaz da uredništvo nije tehnički posao, nego aktivna i odgovorna instanca proizvodnje znanja.

Prva cjelina pokazala je i tematsku širinu onoga što je *Glasnik* kao “insti-

tucija pamćenja” bilježio. Izet Mašić je, pišući o Vakufskoj hastahani u Tuzli i počecima organiziranog zdravstva u Gračanici, povezao opću historiju medicine sa lokalnim istraživanjima. Abdulah Husić je analizirao doprinos *Gračaničkog glasnika* historiografiji Medžlisa Islamske zajednice Gračanica, pokazujući kako su kroz časopis dokumentovani vakufi, ličnosti i događaji vezani za vjerski život. Damir Džafić je kroz urbani i demografski razvoj sliva rijeke Spreče pokazao kako *Gračanički glasnik* može biti polazište za šira regionalna istraživanja.

Posebno vrijedan doprinos dao je Kemal Nurkić, koji je ukazao na važnost osmanskog popisa iz 1850/1851. godine za rekonstrukciju demografske i socijalne slike Gračanice i okolnih naselja. Njegov rad važan je i metodološki, jer pokazuje koliko ozbiljan rad s osmanskim izvorima može produbiti lokalnu historiografiju.

U istu cjelinu logično se uklapa i rad Mirze Džananovića o Salihu Jalimamu i mikrohistorijskim istraživanjima u Bosni i Hercegovini, jer podsjeća da *Gračanički glasnik* nije bio zatvoren u vlastiti lokalni krug, nego je postao mjesto saradnje sa istraživačima iz drugih sredina. Rad Lejle Đulić i Azemine Ahmedbegović o gračaničkom keranju pokazuje kako jedna kulturna inicijativa, pokrenuta i afirmirana kroz časopis, može pre-rasti u prepoznatljiv simbol kul-

ture sjećanja. Na poseban način, rad Saliha Kulenovića o terenskim etnografskim istraživanjima i ranim knjigama pokazuje da *Gračanički glasnik* nije nastao ni iz čega, nego iz jednog dužeg kontinuiteta terenskog rada i kulturnog angažmana pojedinaca. Zapažen je i tekst Lejle Đulić o Atifu Kujundžiću i njegovim književnim ostvarenjima i esejima na stranicama časopisa, koji proširuje prvu cjelinu prema književnom i duhovnom horizontu. Konačno, prva cjelina završava se kraćim osvrtom Mehmedalije Hadžića pod naslovom, u formi poruke: “Bez *Gračaničkog glasnika* naše znanje o ljudima i životu Gračanice bilo bi oskudno”. Ovaj autor *Glasnik* vidi i kao “arhiv sjećanja i platformu na kojoj se afirmiraju humanističke i duhovne vrijednosti: istina, moralna odgovornost, društveno dobro i kulturni kontinuitet”.

Druga cjelina, “Djelo i naslijeđe: Omer Hamzić u historiografiji i kulturi sjećanja”, fokusirana je na samog Hamzića – ali ne u hagiografskom, nego u analitičkom smislu. Ovdje se njegov opus razmatra kao spoj historiografije, publicistike, uredničkog rada, javne odgovornosti i kulture sjećanja.

Rad Izeta Šabotića daje možda najcjelovitiji pregled Hamzićevog doprinosa bosanskohercegovačkoj historiografiji. On pokazuje da se Hamzićev značaj ne iscrpljuje u broju radova ili knjiga, nego u tome što je otvarao u našoj historiografiji zapo-

stavljene teme, radio s primarnim izvorima i doprinosio da Gračanica postane jedan od historiografski najistraženijih lokalnih prostora u Bosni i Hercegovini.

Adnan Jahić je u svom radu posebno analizirao Hamzićevo bavljenje Drugim svjetskim ratom. Po njegovoj ocjeni, Hamzić je u svojim knjigama i radovima s tom tematikom uspio zadržati metodološku uravnoteženost i pri obradi ideološki osjetljivih tema, kao što su muslimanske milicije, Hadžiefendićeva legija i Zeleni kadar, djelovanje KPJ ili sudbina Bošnjaka u završnici rata i poraću. Jahićev rad u Zborniku ima posebnu težinu jer potvrđuje da Hamzićev pristup nije bio ni apologetski ni revizionistički, nego dokumentarno odgovoran, interpretativno suzdržan i kontekstualno pažljiv.

Mensura Mujkanović je iz muzeološke perspektive ukazala da Hamzićevo djelo ima i dimenziju "muzeja bez zidova", jer njegove knjige, tekstovi i urednički projekti djeluju kao sistematski dokumentacioni i interpretativni fond kulturne baštine Gračanice. Ajdin Huseinspahić je analizom velikodržavnih politika i sudbine Bošnjaka u Drugom svjetskom ratu pokazao kako Hamzić razotkriva dugotrajne hegemonijske obrasce i njihovu historiografsku instrumentalizaciju.

Posebno zanimljiv prilog dao je Dževad Drino, govoreći o Hamzićevoj

"sadašnjoj prošlosti", odnosno o tome kako njegov doktorski rad i ukupno djelovanje spajaju historiju, pravo, publicistiku i kulturnu odgovornost. Salkan Užičanin je analizirao Hamzićeve radove o privrednoj historiji Gračanice, pokazujući kako je naslov jedne njegove knjige – *Gračanica od posla čaršija* – prerastao u općenarodni simbol poduzetničkog duha grada. Ago Mujkanović je otvorio temu "teške baštine", posebno kroz Hamzićeve radove o ratnim zločinima, nekažnjivosti i kulturi sjećanja. Vedada Baraković je podsjetila na Hamzićev ratni angažman u listu *Biljeg vremena*, a Edhem Muftić i Mihad Sakić analizirali su kako je Atif Kujundžić razumijevao kulturnu misiju *Gračaničkog glasnika* i ulogu njegovog osnivača. Konačno, tekstovi Zlatka Dukića, Mine Kujović i Senahida Kahrimanovića donose lične, ali dragocjene refleksije o Hamzićevoj uredničkoj etici, kulturnom aktivizmu i njegovoj ulozi u povezivanju arhivske struke, historiografije i lokalne memorije.

Treća cjelina, "Kontekst i horizonti: država, pravo i historijski procesi", širi perspektivu i pokazuje da lokalna historiografija dobija puni smisao tek kada se poveže sa širim pravnim, političkim i civilizacijskim okvirima.

U tom smislu, rad Mustafe Cerića o islamu i oblikovanju civilizacijskog obrasca u Bosni, na primjeru Gračanice i *Gračaničkog glasnika*,

otvara dugu historijsku vertikalnu u kojoj se lokalna sredina promatra kao dio šireg islamskog, pravnog i općemoralnog univerzuma. Enes Karić je u radu o Mići Ljubibratiću i njegovom prijevodu Kur'ana ukazao na važnu epizodu iz historije religijskih i kulturnih prevođenja na našem jeziku. Suad Bećirović, Ergin Hakić i Enver Međedović analizirali su institucionalizaciju visokog obrazovanja u Sandžaku i njenu ulogu u razvoju lokalnih elita, pokazujući kako lokalni i regionalni prostori postaju mjesta stvaranja znanja, a ne samo njegova potrošnja.

Domagoj Rožac je povezao rimsko pravo, savremeno hrvatsko građansko i porezno pravo s temama zloupotrebe prava i javnog poretka, čime je otvorio uporednopravni horizont cijelog Zbornika. Nerkez Arifhodžić je izuzetno važnim radom o diplomatiji Bosne i Hercegovine 1992–1995. pokazao kako lično iskustvo i naučna analiza mogu biti spojeni u uvjerljivu rekonstrukciju ratne diplomatije. Pri tome je naglasio uredničku i mentorsku ulogu Omera Hamzića u nastajanju i publikovanju tih analiza. Hana Younis je ukazala na vrijednost Vrhovnog šerijatskog suda kao izvora za lokalnu historiju u periodu austrougarske uprave. Ivan Balta je kroz političke i društvene prilike pred Prvi svjetski rat dodatno proširio pravnohistorijski okvir Zbornika.

Posebnu metodološku važnost ima rad Alme Osmanović Veladžić o ča-

sopisu *Prilozi za orijentalnu filologiju* i njegovom doprinosu lokalnoj historiografiji Bosne i Hercegovine. On nas podsjeća da je *Gračanički glasnik* dio šire tradicije naučne periodike koja je lokalnu prošlost tretirala ozbiljno i na izvorima. U tom smislu, nije nevažno reći da se i *Gračanički glasnik* može razumjeti kao nastavak tog napa, ali u uslovima lokalne samoinicijative i kulturne odgovornosti.

Treću cjelinu završava rad Davorina Taslidžića o Julijani Matanović, koji na prvi pogled djeluje izvan okvira cijelog skupa, ali zapravo potvrđuje jednu važnu ideju konferencije: da lokalni korijeni, zavičaj i kulturna memorija mogu biti polazište za vrhunsku književnost i širu regionalnu recepciju.

IV

Kada se Zbornik pročita u cjelini, postaje jasno da konferencija nije bila ni usputna ni prigodna. Ona je otvorila nekoliko važnih pitanja za bosanskohercegovačku nauku i kulturu.

Prvo, pokazala je da lokalna historija nije margina nauke, nego njen provjerljivi temelj. Kroz radove okupljene u Zborniku jasno se vidi da bez mikrohistorijskih istraživanja, rada na arhivskoj građi, terenskog bilježenja i kritičkog čitanja lokalnih procesa nema ni pouzdane slike širih historijskih tokova u Bosni i Hercegovini.

Drugo, konferencija je prvi put na ovako zaokružen način afirmirala

ono što se već duže prepoznaje kao “Gračanička škola lokalne historije”. Time je jedan višedecenijski istraživački i urednički napor, u konkretnom slučaju Omera Hamzića, dobio i svoje javno, naučno ime. To nije formalna škola, nego standard rada: kontinuitet, odgovornost prema izvorima, otvorenost prema različitim disciplinama i snažna veza između znanja i zajednice.

Treće, konferencija je otvorila važno pitanje uloge uredničkog rada u proizvodnji znanja. U akademskim sistemima najčešće se vrednuje autor pojedinačnog rada, dok urednik, koji okuplja autore, usmjerava tematski okvir, održava standard i dugoročno gradi istraživačku platformu, najčešće ostaje u drugom planu. Ova konferencija je pokazala da bez takvog uredničkog rada ne bi bilo ni mnogih istraživanja, ni kontinuiteta, ni same infrastrukture znanja.

Četvrto, konferencija je bila važna jer je potvrdila da i izvan velikih univerzitetskih centara mogu nastati relevantni naučni i kulturni projekti. Gračanica i *Gračanički glasnik* su u tom smislu postali primjer da ozbiljan rad ne zavisi isključivo od centra, nego od ljudi, njihove upornosti, znanja i organizacije.

Peto, konferencija je povezala različite oblasti – historiju, pravo, muzeologiju, arhivistiku, islamiistiku, književnost, diplomatiju, demografiju i kulturu sjećanja – i time pokazala da lokalna historija nije za-

tvoreno polje, nego prirodno mjesto susreta više disciplina. Upravo ta interdisciplinarnost daje joj dodatnu naučnu težinu.

Posebno je važno što konferencija nije ostala samo na simboličkim jubilejima. Ona je proizvela Zbornik kao trajni dokument, otvorila nova istraživačka pitanja i ostavila jasnu poruku: da se pamćenje mora organizovati, dokumentovati i tumačiti, jer bez toga ni zajednica ni nauka ne mogu imati čvrst oslonac u vlastitoj prošlosti.

Na kraju, važno je istaći da se konferencija, pa i ovaj Zbornik radova proistekao iz nje, ne smiju čitati tek kao prigodan skup, odnosno kao dokument jedne konferencije posvećene jubilejima. Naprotiv, oni predstavljaju svjesno artikuliran program i svjedočanstvo. Pokazuju da je lokalna historija, kada je izvedena s metodološkom odgovornošću, utemeljena na izvorima i etički angažirana, prostor u kojem se susreću “dokument i savjest, arhiv i zajednica, činjenica i odgovornost”. Radovi u Zborniku potvrđuju intelektualnu širinu, zrelost i kontinuitet “Gračaničke škole lokalne historije”, kao i nemjerljiv lični, urednički i autorski doprinos prof. dr. Omera Hamzića. Svojim radom, ojačanim dometima *Gračaničkog glasnika*, on je ostavio trajan trag u bosanskohercegovačkoj nauci.

Održana konferencija i Zbornik radova koji je iz nje proistekao potvr-

đuju temeljnu istinu koja se provlači kroz stranice ove publikacije, a koju sam i sam naglasio u uvodu: “Bez istine o malom prostoru nema ni pouzdane slike velikog vremena.”

Stoga Zbornik stoji kao trajno uporište budućim istraživačima koji će na ovim temeljima nastaviti graditi provjerljivo znanje o našoj prošlosti.

SUMMARY

FROM LOCAL CHRONICLE TO RELIABLE MICROHISTORY: THE EXAMPLE OF GRAČANICA AND THE EXPERIENCE OF GRAČANIČKI GLASNIK

This paper analyzes the scholarly and cultural significance of the international conference “State and Law – Challenges and Perspectives: The Gračanica School of Local History”, held on 18 December 2025, as well as the proceedings volume that emerged from it. The focus of the paper is on the conceptual scope of the conference, the structure and contents of the volume, and the broader importance of Gračanički glasnik and the scholarly work of Omer Hamzić for the development of local historiography in Bosnia and Herzegovina. The author argues that both the conference and the proceedings volume far exceed the immediate jubilee occasion and confirm that serious academic work, editorial infrastructure, and sustained knowledge production can develop outside major academic centers. Special attention is devoted to the notion of the “Gračanica School of Local History,” interpreted here as a recognizable research model grounded in source-based inquiry, archival discipline, cultural memory, and public responsibility. Through an analysis of the three thematic sections of the proceedings, the paper highlights their interdisciplinary character, methodological relevance, and importance for understanding the relationship between local history, memory culture, and broader social processes. It concludes that the conference and the proceedings volume represent an important contribution to the affirmation of local history as a reliable foundation for broader historiographical synthesis.
